

офіційного опонента – д-ра філол. н., проф. І.А. Бехти. – на дисертацію О.А. Пешкової " **Інтермедіальність англійськомовних художніх текстів XX–XXI століть : когнітивно-семіотичний аспект**" [Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. – 250 с.], подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Інтермедіальність в теперішню епоху панмедіатизації (і.е. проникнення медіа у всі сфери діяльності людини) можна вважати інтерференцією мистецтв, вербалізацією їх несловесних форм у складі художніх жанрів. Маючи давню історію наукового вивчення вона ставала об'єктом міждисциплінарного аналізу у розмаїтих гуманітарних сферах: мистецтвознавстві (М.М. Бахтін, М.С. Каган, Д.С. Лихачов), філософії (М. М. Бахтін, А. Ф. Лосєв), культурології (Д.С. Лихачов, А.Ф. Лосєв), філології (С.С. Аверінцев, І.В. Арнольд, Р. Барт), де у контексті останньої з'ясовано процеси міжсеміотичних кореляцій і механізми взаємодії медіа з суміжними термінами: інтертекстуальність, інтерсеміотичність, екфразис, інтердискурсивність. У філологічних студіях інтермедіальність відстежено літературознавчо шляхом розбудови концепції інтермедіальності як процесу створення цілісного поліхудожнього простору в системі культури, а у лінгвопоетиці, лінгвістиці тексту й лінгвосеміотиці явище інтермедіальності ангажовано в опис тексту як поєднання розмаїтих текстів чи їх фрагментів, як тип структурних взаємозв'язків всередині художнього твору, який засновано на взаємодії художніх кодів різних видів мистецтва в системі художнього цілого. Тимчасом, як з'ясовуємо з дисертаційної праці, інтермедіальність, попри її ключову роль досі не ставала центральним об'єктом лінгвістичних студій, а її вияви на різних рівнях власне текстової структури не отримували системного і комплексного опису як текстової категорії, що, закономірно, й зумовило О.А. Пешкову обрати таку багатогранну тему наукового дослідження.

Актуальність праці О.А. Пешкової визначено спрямуванням новітніх когнітивно-поетологічних і когнітивно-семіотичних пошуків на розгляд семантики художнього тексту в полі його інтермедіальності як категорії англійськомовних текстів модернізму й постмодернізму через студії взаємодії між позамовними феноменами, репрезентованими розмаїтими типами і формами мистецтв та їх медіа, мовою художнього тексту як семіотичною системою і когнітивними основами художнього мовомислення.

Об'єктом дисертаційного дослідження О.А. Пешкової є лінгвальне відворення інтермедіальності англійськомовних художніх текстів XX–XXI ст. А його предметом слугують словесні, образно-символічні й наративні особливості актуалізації інтермедіальності у зазначених типах текстів.

Інтермедіальний характер художнього прозового тексту англійського модернізму й постмодернізму зумовив вибір матеріалу

дослідження: 492 текстових фрагменти, у котрих зафіксовано ² й систематизовано 4916 текстових сигнали інтермедіальності, які ідентифікують аналізовану категорію в джерельній базі дослідження – корпусі англійськомовних модерністських й постмодерністських художніх прозових текстів ХХ–ХХІ ст., написаних П. Акройдом, Д. Брауном, А. Бергессом, Дж. Фаулзом, В. Вулф, загальним обсягом 4372 с.

Мета дисертаційного дослідження (акуратно відбита дисертанткою у покрокових завданнях її втілення) полягає у визначенні незвичності лінгвальної (і.е. словесно-образної й оповідної) реалізації інтермедіальності як текстової категорії в англійськомовних художніх текстах ХХ–ХХІ століття у когнітивно-семіотичному ракурсі.

Констатуємо, що методологічний каркас у дослідженні О.А. Пешкової зумовив доцільність використання паки методів, які віддзеркалюють якісний, логічний, покроковий розв'язок наукової проблеми: починаючи від методу суцільного виписування задля ідентифікації текстових фрагментів й лінгвальних сигналів інтермедіальності, через описовий метод, метод когнітивно-семіотичного аналізу, метод реконструкції наративних патернів, метод реконструкції концептуальних тропів у тексті, дескриптивно-інтерпретаційний метод, аж до методу кількісного аналізу – для визначення домінуючих характеристик інтермедіальності як категорії художніх текстів англійського модернізму й постмодернізму.

Наукова новизна дисертаційної праці брунькується довкола феномену *інтермедіальність*, яке вперше переконливо і доказово аналізується О.А. Пешковою як категорія художнього тексту, що вирізняється в термінах когнітивної семіотики, репрезентованих і узагальнених сукупністю сенсорних кодів, та семіотичних, що репрезентують взаємодію різних медіа та є пов'язаними з вербальними й наративно-семіотичними виявами інтермедіальності в художньому тексті як складній кодовій системі. Заслугує на похвалу виокремлений й систематизований дисертанткою інвентар текстових сигналів інтермедіальності в її лінгвальному відтворенні в аналізованих художніх текстах і побудова моделі інтермедіальності як текстової категорії в її лінгвокогнітивній і наративно-семіотичній площинах.

Сміло скажемо, що заслугою дисертантки є ґрунтовно висвітлені власні спостереження, які шанобливо підперті використаними теоретико-критичними і методологічними джерелами. Власне вони привели авторкиню праці до якісно нових результатів і висновків про природу феномену *інтермедіальність* у філології, логічно прописаного у ранг категорії новітнього типу англійського художнього тексту. На тлі здобутих новітніх теоретико-критичних і методологічних знань, авторка достеменно фахово і у толерантно-полемічній формі зуміла: а) систематизувати теоретичні погляди стосовно поняття «інтермедіальність» у філологічних студіях з урахуванням тенденцій його соціокультурного осмислення в межах теорії інтермедіальності й синтезу мистецтв як підґрунтя дослідження його лінгвального відображення в художньому творі; б) розпрацювати комплексну

поетапну методику когнітивно-семіотичного аналізу лінгвальних виявів³ інтермедіальності як категорії художнього тексту; в) виявити і систематизувати мовні відповідники інтермедіальності, які виконують роль текстових сигналів у художньому тексті; г) визначити й описати основні тенденції в особливостях словесного, концептуального, образно-символічного і наративно-семіотичного виявів інтермедіальності в англомовних художніх текстах ХХ–ХХІ століть.

Теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що його положення й висновки поглиблюють епістемічні надбання семіотики художнього тексту і є внеском у подальший розвиток когнітивної семіотики, когнітивної поетики та наратології завдяки застосуванню когнітивно-семіотичного підходу до аналізу художнього тексту як полікодової системи й конгломерата мистецьких форм, який характеризує категорія інтермедіальності.

Практичне значення роботи розкриває використання її надбань у викладанні курсів з інтерпретації художнього тексту, стилістики англійської мови, загального мовознавства, у спецкурсах із когнітивної поетики, лінгвосеміотики, при укладанні посібників і підручників із названих дисциплін, у науково-дослідній роботі студентів та аспірантів, при написанні фахових робіт різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел – 344 позиції (232 найменувань вітчизняних і 112 найменувань праць зарубіжних авторів), списку лексикографічних джерел (19 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (25 позицій) і 4 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із них 200 сторінок основного тексту.

У вступі (с.11-19) обґрунтовано вибір теми, її актуальність і новизну, визначено об'єкт і предмет, окреслено мету й завдання дослідження, описано методи дослідження, зазначено теоретичне значення і практичну цінність отриманих результатів, подано відомості про апробацію, основні публікації з теми.

У першому розділі (с.20-57) “Інтермедіальність у сучасних філологічних студіях” О.А. Пешковою проведено систематизацію підходів до розуміння терміну «інтермедіальність» у гуманітарних науках, що є основою уявлення про інтермедіальність як категорію ХТ, актуалізовану в семантиці і структурі ХТ та виформовує підґрунтя її когнітивно-семіотичних штудій. Авторка доходить логічного висновку, що інтермедіальність у лінгвістичній площині деталізується як текстова категорія (с.47-55), яка вивчається в семантико-структурному і змістово-оповідному аспектах і маркується через лінгвальні сигнали в тканині тексту як мовленнєвого твору як його конститутивна властивість.

У другому розділі (с.58-106) “Методика когнітивно-семіотичного аналізу лінгвальних аспектів інтермедіальності художнього тексту” дисертантка визначила сутність когнітивно-семіотичного підходу й окреслила етапи аналізу категорії інтермедіальності ХТ з огляду на прочитання останнього як складної кодової системи, репрезентованої

різнорівневими мовними засобами, що корелюють з ментальними структурами. Словом, когнітивний вимір інтермедіальності відбиває опредметнене уявлення про мистецькі явища, а семіотичний – у його вербальній та наративній площинах окреслює сукупність різнорівневих мовних та оповідних засобів, які слугують текстовими сигналами виявів цієї категорії. Ідентифікувавши інтермедіальність в художньому тексті через декілька етапів, О.А. Пешкова логічно узагальнила розуміння категорії *інтермедіальність* в проєкції художнього тексту (с.104). Вона (інтермедіальність як категорія) прогнозує організацію тексту через взаємодію різних видів мистецтв, що зумовлює включення до його структури різних семіотичних рядів і може розцінюватись як міжсеміотичний переклад мови одного виду мистецтва на мову іншого, тобто одного художнього коду в інший. Адже між ними відбувається взаємодія не лише на семіотичному, а й на смисловому рівні.

У третьому розділі (с.107-136) “Когнітивно-семіотичне осмислення інтермедіальності як категорії англійськомовних художніх текстів ХХ–ХХІ століть” О.А. Пешкова систематизувала лінгвокогнітивні вияви видів інтермедіальності на різних рівнях текстової структури та побудувала модель інтермедіальності як текстової категорії в когнітивно-семіотичному ракурсі. Саме у цьому розділі авторка праці штудерно виокремила лінгвальні вияви інтермедіальності: (референція, інкорпорація, перекодування, проєкція), котрі відтворюють різнорівневий інтермедіальний портрет художнього тексту: від його лінгвальних засобів, до його змісту, смислу, і, безумовно, форми.

Виокремленні у цьому розділі О.А. Пешковою типи інтермедіальності органічно вплетені і перехрещені в текстовій структурі. Формування художньої цілісності і взаємодії, завдяки циркуляції кодів різних мистецьких форм у культурному полі та єдності сенсорного досвіду робить рецепцію художнього тексту голографічною. Відтак розмаїття та різнорівневості виявів інтермедіальності художнього тексту як складної кодової системи через гетерогенні лінгвальні (словесні й наративні) засоби у їх кореляції з відповідними складниками концептуального простору дало змогу дисертантці стверджувати, що інтермедіальність є текстовою категорією, змодельованою з позицій когнітивно-семіотичного підходу.

У четвертому розділі (с.137-181) “Лінгвальні аспекти інтермедіальності англійськомовних художніх текстів ХХ–ХХІ століть” авторка праці розлого і фахово продемонструвала результати вивчення тенденцій лінгвальних виявів інтермедіальності як взаємодії різних видів художніх форм та їх медіа в межах ХТ, що розглядається на трьох рівнях: словесному, образно-символічному та наративному у взаємозв'язку із ментальними процесами в основі. У цьому розділі якісно новаторськими виступають спостереження дисертантки стосовно ознак інтермедіальності на вербальному рівні. Авторка фіксує і засобами метамови описує взаємодію вербального коду та візуального, вербального та аудіального кодів, а також інтеракцію вербальних та об'ємно-просторових кодів в контексті художнього твору. В межах

образотворчого та символічного рівня аспекти інтермедіальності представлено двома способами: через вербальні синестетичні образи, що виявляються через апеляцію до чуттєвого досвіду та через літературну символіку, коли типи мистецтва переосмислюються через залучення концептуальних метафор. Цікавими є спостереження авторки за інтермедіальністю художнього тексту на наративному рівні. О.А. Пешкова науково доводить, що виокремлена категорія ХТ постає при актуалізації наративного патерна «семіотизація» (з варіантами «кодування» / «перекодування» / «декодування»), як вектора трансформації, патернів «конструювання» / «деструкція» та як її типів.

У висновках (с.182-186) підсумовано теоретичні та практичні результати здійсненого дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

Визнаємо, що роботу О.А. Пешкової супроводжують технічно якісно і філологічно достовірно виконані додатки (с.218-250), котрі містять інформацію про суміжні з інтермедіальністю терміни, типи інтермедіальності, класифікацію мистецтв, відібрані текстові сигнали лінгвальних виявів інтермедіальності. Додатки складаються з таблиць та схем, загальна кількість яких становить 33 сторінки.

Звісно, О.А. Пешкова, проробила велику роботу, зводячи воєдино розмаїті аргументи на користь своєї інтермедіальної ідеї (що особливо відчутно в теоретико-критичному блоці дисертації). Утім мої нечисленні міркування, які виникали у процесі ретельного ознайомлення з дисертаційною працею О.А. Пешкової, носять радше дискусійний, аніж концептуально-принциповий характер і зводяться до таких:

1. Зважаючи на гібридність сучасних англомовних художніх прозових текстів, варто з'ясувати чи є інтермедіальність родовим терміном або парасольковим терміном для інтердискурсивності й інтермедіальності. І чи існує корелятивний зв'язок між інтермедіальністю й інтерсеміотичністю?

2. У теоретичній частині дисертаційного дослідження, на нашу думку, можливо забагато уваги приділено висвітленню інших категорій художнього тексту при існуючих наукових парадигмах, підходах і школах. Власне останні відвертають увагу від формування наукової ідеї про інтермедіальність як про текстову категорію і скеровують хід думки у розуміння ключового терміну праці як авторської стратегії¹

3. У дібраній джерельній базі дослідження кількісно домінують художні тексти епохи англомовного постмодернізму, тоді як з епохи англомовного модернізму подибуємо тексти лише одного автора – В. Вулф. А це, як міркуємо, може бути аж ніяк не користь останніх при кількісних обрахунках фактів.

4. У дисертації наративний патерн «деконструювання» актуалізується під час контрастування шляхом його протиставлення «конструюванню». Утім чи можна проілюструвати й охарактеризувати його окремо, а не у контрастуванні?

¹ Тимашков А.Ю. Интермедальность как авторская стратегия в европейской художественной культуре рубежа XIX-XX веков : диссертация ... кандидата искусствоведения : 17.00.09 / Тимашков Алексей Юрьевич; [Место защиты: С.-Петерб. гуманитар. ун-т профсоюзов]. - Санкт-Петербург, 2012. - 174 с. : ил.

5. Ви зазначаєте факт утворення в художньому тексті текстових символів інтермедіальності, а якою є роль загальнокультурних символів і чи виявлено такі випадки утворення символізму?

Хай там що, а дисертація О.А. Пешкової⁶ є самостійним, оригінальним задумом та завершеною науковою працею актуальної проблематики когнітивно-орієнтованих гуманітарних студій та виокремлюється перспективністю. Її оформлення відповідає чинним вимогам. Автореферат акурат рефлектє писемний виклад дисертації, а публікації (17 позицій) з широкою географією апробації повністю висвітлюють її зміст. Структура і зміст дисертації логічна і відображають заявлені авторкою завдання. Інтегрованість теоретичного та емпіричного аналізу, залучення великого кола експертних думок роблять висновки до кожного розділу і до праці загалом доказовими і переконливими.

Обсяг матеріалу, глибина аналізу, його результати, спрямованість на отримання нового філологічного знання і наявність чіткої концепції дає підстави вважати, що робота *"Інтермедіальність англійськомовних художніх текстів XX–XXI століть : когнітивно-семіотичний аспект"* відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24. 07. 2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19. 08. 2015 та № 1159 від 30. 12. 2015, а її авторка **Пешкова Олена Андріївна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук,
професор кафедри англійської філології
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Підпис д. філол. н., проф. **Івана Антоновича БЕХТИ**
засвідчую:

Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О.С. Грабовецька